

5. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник. Київ : Кондор, 2005. С. 82.

Юнацький Олександр Володимирович,
Національний університет «Запорізька
політехніка», кандидат юридичних наук,
доцент

ОЦІНКА ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА ЯК ДОКАЗУ У СУДІ

Оцінка висновку експерта – один із найважливіших етапів доказування і це питання знайшло належне висвітлення в спеціальній літературі [1-6].

Так, на основі аналізу матеріалів слідчої та судової практики, Верховний суд України у Постанові № 8 від 30.05.1997 р. “Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах” звертає увагу на те, що при дослідженні висновку експерта суди повинні виходити з того, що згідно зі ст. 67 КПК України чи ст. 62 ЦПК України висновок експерта не має наперед встановленої сили та переваги над іншими джерелами доказів, підлягає перевірці й оцінці за внутрішнім переконанням суду, яке має ґрунтуватися на всебічному, повному й об’єктивному розгляді всіх обставин справи у сукупності [7].

Слід зазначити, що однією з основних причин недоліків у діяльності з оцінки висновку експерта як доказу у суді є відсутність належної уваги до внутрішньої структури висновку, до тактики і методики дослідження його змісту.

Оцінка висновку експерта як доказу у суді – це не пасивний і не одноразовий процес. Вона здійснюється судом з моменту отримання висновку експерта протягом усього подальшого провадження у справі. Тому, під час оцінки висновку експерта в суді першої інстанції можна виділити, щонайменше, три етапи:

- 1) ознайомлення і вивчення судом висновку експерта після його отримання в порядку підготовки до судового засідання;
- 2) дослідження і перевірка результатів висновку в судовому розгляді справи по суті;
- 3) оцінка та використання висновку експерта при винесенні рішення.

Оцінку висновку експерта також слід розглядати як багатоаспектну дію, що складається: по-перше, з вивчення змісту висновку як науково-дослідного документа і визначення його властивостей як доказу: належності, допустимості, достовірності; і по-друге, зі встановлення значущості, необхідності і достатності відомостей, які містяться у висновку для визнання існування факту, що є предметом експертизи.

Тому, на наш погляд, оцінку висновку експерта слід розглядати в двох взаємопов'язаних аспектах – методичному і тактичному. У першому випадку мова йде про створення методичних основ з вивчення висновку експерта як науково-дослідного документа доказового значення; у другому – про тактику його перевірки, визначення значущості, достатності для встановлення факту, відомості про який містяться в ньому.

Теорією судової експертизи та експертною практикою розроблена певна структура (послідовність) викладення у висновку експерта результатів дослідження та вимоги, що пред'являються до нього як до процесуального документу. Оскільки основні положення, що визначають зміст висновку експерта закріплені у законодавстві (ст. 101, 102 КПК, ст. 102 ЦПК), то вони є загальними для того виду судочинства, в якому призначається та проводиться експертиза. Що стосується методичних основ вивчення висновку експерта, а також визначення його необхідних властивостей (належності, допустимості, достовірності), то вони, на наш погляд, повинні мати універсальний характер.

Слід зазначити, що висновок експерта є документом, що містить результат застосування професійних спеціальних знань експерта, якими судді не володіють. Для них має бути обов'язковим лише знання про ключові моменти експертизи – вихідні положення та логічну складову, що відображені у висновку експерта. Такі вихідні положення містяться в усіх обов'язкових частинах документа: вступної, дослідницької, висновках.

Слід також враховувати, що роль окремих положень висновку не рівноцінна при встановленні зазначених необхідних властивостей. Наприклад, для встановлення належності висновку експерта, як властивості доказу, важлива заключна частина документа – висновки, для встановлення достовірності – опис проведеного дослідження. Тому, у змісті висновку експерта доцільно виділити такі положення, що є інформативними з точки зору встановлення його доказових властивостей. Саме ці положення і повинні бути безпосереднім об'єктом оцінки.

Під час оцінки висновку експерта як доказу, властивість належності є визначальною, тому що при її відсутності відпадає необхідність у пошуку усіх інших властивостей. Якщо встановлений за допомогою експертизи факт не має відношення до предмету експертизи, питання про доказове значення висновку експерта відразу ж відпадає. У свою чергу, властивість допустимості визначається після того, як позитивно вирішено питання про належність висновку експерта. Негативне вирішення питання про допустимість також робить зайвим встановлення інших властивостей. Після того як позитивно вирішено питання про відносність і допустимість висновку експерта як доказу, визначаються його достовірність і доказове значення.

При встановленні судом властивості належності висновку експерта, безпосереднім об'єктом дослідження є заключна частина документа – висновки, що містять відомості про фактичні дані. Саме ці відомості і підтверджують зв'язок встановленого факту з предметом доказування.

Позитивне вирішення цього питання, зазвичай, визначається самим призначенням експертизи. Як правило, суд виходить із належності до предмету експертизи того факту, що вже встановлений експертом, незалежно від форми висновків.

При визначенні допустимості висновку експерта достатньо наявності в документі відповідних вихідних положень та їх узгодженості. Але відсутність в ньому будь-якої обов'язкової позиції (в тому числі реквізиту) є порушенням закону, що ставить під сумнів допустимість висновку експерта як доказу.

У той же час слід мати на увазі, що нормативна форма висновку експерта не носить визначальний характер. Одним з основних його завдань є максимальне забезпечення достовірності відомостей про фактичні дані, що мають доказове значення. Тому певні положення висновку розглядають одночасно з позицій допустимості та достовірності, інші – тільки в аспекті допустимості. Наприклад, несуттєві процесуальні порушення, що були допущені при складанні висновку експерта можуть і не позбавити його властивості допустимості.

Достовірність висновку експерта, на нашу думку, включає в себе два моменти: по-перше, його правильність, відповідність об'єктивній дійсності (істинність) і, по-друге, його обґрунтованість, переконливість [8, с. 72]. Очевидно, що встановлення правильності (істинності) відноситься до заключної частини документа – висновків. У свою чергу, обґрунтованість відображається в різних частинах висновку експерта, що містять відповідні вихідні положення.

Крім того, достовірність висновку експерта, що відображається в його правильності (істинності) і науковій обґрунтованості забезпечується науковою спроможністю відповідної галузі судової експертизи, а також науковою обґрунтованістю конкретного висновку.

Отже, розглянуті методичні особливості оцінки висновку експерта утворюють основу для подальшої тактичної організації судової експертизи, а також використання її результатів у суді. Саме тактико-методичний підхід до провадження цієї судової дії дозволяє отримати об'єктивну основу для правильної оцінки висновку експерта за внутрішнім переконанням.

Список використаних джерел

1. Орлов Ю. К. Заключение эксперта и его оценка по уголовным делам / Ю. К. Орлов. – М.: Юрист, 1995. – 64 с.
2. Сахнова Т. В. Судебная экспертиза / Т. В. Сахнова. – М.: Городец, 2000. – 368 с.
3. Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е. Р. Россинская. – М.: Норма, 2005. – 656 с.

4. Клименко Н. І. Судова експертологія: Курс лекцій : навчальний посіб. для студ. / Н. І. Клименко. – К: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. – 528 с.

5. Теория судебной экспертизы (Судебная экспертология) : учебник / Е. Р. Россинская, Е. И. Галяшина, А. М. Зинин; Под ред. Е. Р. Россинской – 2-е изд., перераб и доп. – М.: Юр.Норма, 2017. – 368 с.

6. Жижина М. В. Тактика и технология проведения судебных действий в гражданском судопроизводстве : монография / М. В. Жижина. – М.: Проспект, 2019. – 304 с.

7. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах : Постанова Верховного суду України від 30.05.1997 № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97>. – Дата доступу: 31.10.2019.

8. Орлов Ю. К. Производство экспертизы в уголовном процессе : учебное пособие / Ю. К. Орлов. – М.: ВЮЗИ, 1982. – 79 с.